

Nagelörten och Henningson

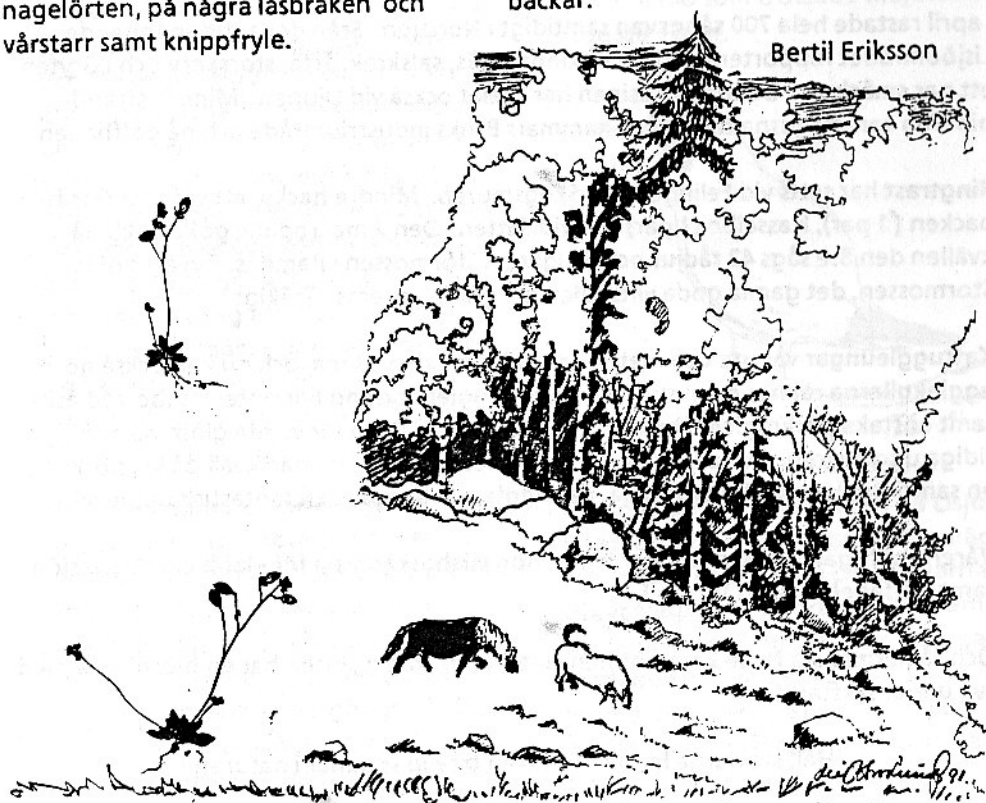
Kanske kan man säga att dom lever i någon sorts symbios - i varje fall för nagelörtens vidkommande. När Du läser detta är blomningen förbi. Det är en nödvändighet med brådska i dessa torra backar. Steniga moränkullar med kortbetat gräs, torra och ogästvänliga för plog och gödning. Ett under att dom finns i dessa yttersta tider. En fröjd och en glädje för en växtkännare.

När stenskvättan anlant är det lagom att cykla Lisjöbanan till Elingbo backar. På alla kullar finner Du nagelörten, på några låsbräken och vårstarr samt knippfryle.

Backtraven blommar också tidigt liksom vårbrodden. När nagelörten gått i frö blommar andra lågväxande torrängsarter, ex. vis maj- och fältveronika, kattfot och småfibblorna. Senare kommer femfingerört, bockrot, blåklocka och rödkämpar - nu i början av maj ser Du bara bladrosetterna.

Några futtiga kronor får Torgny och hans båda kampar för denna kulturgärning. När vi snart sjunger "I denna ljuva sommartid", då menar vi väl nagelörten och kaffekoppen i Elingbo backar.

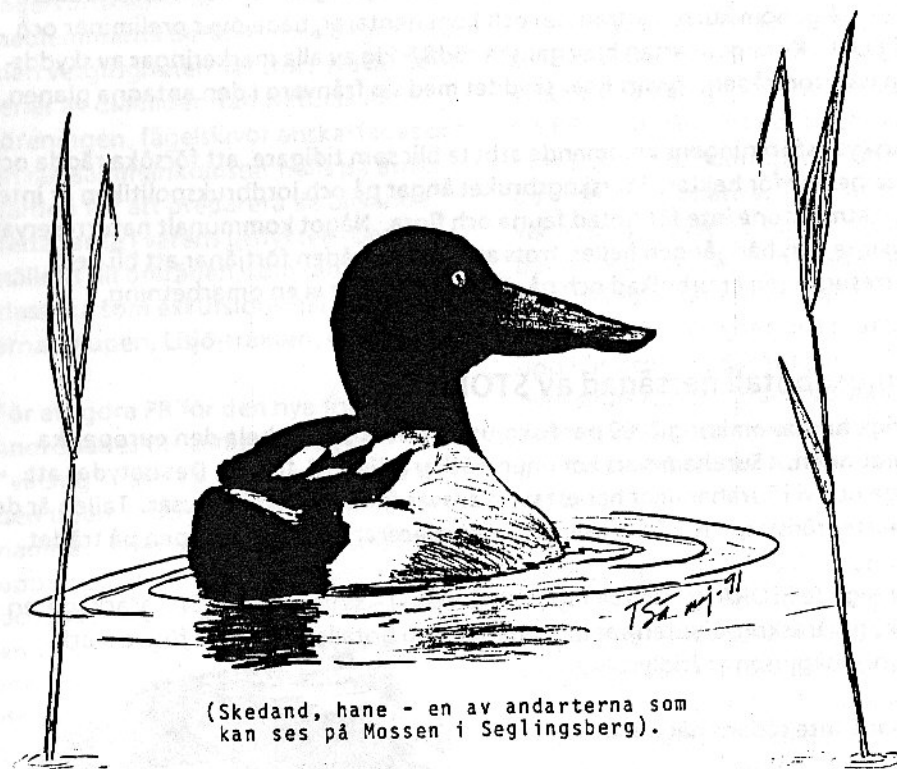
Bertil Eriksson

Den lilla nagelörten och Torgny och Carinas kampar (Bonita och Juvél) hör Elingbo backar till. Teckning Leif Blomkvist.

Naturskydds
föreningen SBF Surahammar

MERGUS

(Skedand, hane - en av andarterna som kan ses på Mossen i Seglingsberg).

Kontaktblad för Naturskyddsföreningen SBF Surahammar
Nr 1 Maj 1991 Årgång 2

Gnien

Länsstyrelsen beslöt i början av maj att de björkdungar, som föreningen arbetat hårt för att behålla - de skall bort. Detta trots att naturföreningarna blev eniga att behålla träden; att länsstyrelsen förutsatt enighet för att ändra gällande skötselplan; att kommunen bönat om enighet i miljörådet; att kommunen lovat att ingen avverkning skulle ske.

Vi har en viss vana att förlora i naturvårdsärenden, så det är bara att ta nya tag. Dock ämnar vi överklaga till högre instans.

Översiktsplanen

Föreningen har lagt ned mycket arbete för att kommunens översiktsplan skulle bli så bra som möjligt. Främst naturligtvis vid framtagningen av alla naturområden, men också genom kurser, yttranden och kommentarer, både över preliminär och slutlig ÖPL. Kommunkartan blev ganska rödfläckig av alla markeringar av skyddsvärda naturområden. Tyvärr lyser skyddet med sin frånvaro i den antagna planen.

Naturskyddsföreningens kommande arbete blir som tidigare, att försöka rädda och bevara hektar för hektar. Storskogsbruket ångar på och jordbrukspolitiken är inte rolig - åtminstone inte för hotad fauna och flora. Något kommunalt naturreservat fick vi inte den här gången heller, trots att flera områden förtjänar att bli det. Naturresurslagen är urholkad och på riksplanet kräver vi en omarbetning.

Fiskgjusebotall nersågad av STORA

I Sverige häckar omkring 2000 par fiskgjusar. Det är 2/3 av hela den europeiska populationen. I Surahammars kommun häckar årligen 8-10 par. Det betyder att Sverige och vi i Surahammar har ett stort ansvar för Europas fiskgjusar. Tallen är det viktigaste trädslaget för fiskgjusen, där den placerar sitt risbo i toppen på trädet.

I april sågade STORA ner en tall med fiskgjusebo i - söder Västersjön. Markägaren och skogsvårdskonsulenten var informerade om botallen i god tid före avverkningen. Fiskgjusen är fridlyst!

Vi trodde inte sådant här kunde hända år 1991.

Styrelsen

SURAHAMMARS BIOLOGISKA FÖRENING, så fortsatte vi ...

Redan vid föreningens start den 21 januari 1954 drogs riktlinjer upp och smiddes planer för verksamheten av den nyvalda styrelsen, som med stor entusiasm grep sig verket an. Den bestod av undertecknad som ordförande samt Birger Andersson, Hasse Winsth, Karl Nord och Nils-Olof Karlsson.

Fågelkunskapen bland flertalet av medlemmarna befanns vara begränsad, men vetgirigheten var stor. Nu lånades serier av diabilder från Naturskyddsföreningen, fågelskivor anskaffades och en rad sammankomster hölls på Bruksgården för att preparera de blivande deltagarna i vårens utflykter. Dessa ställdes till områden, som sedan blivit klassiska som exkursionsmål: Vålsjöarna, Djupen, Lisjö-trakten, Glåpen m.fl.

För att göra PR för den nya föreningen anordnades för allmänheten en "viltstig" i den s.k. Kohagen, som vid den tiden verkligen gjorde skäl för namnet. Från olika håll ihoplånades uppstoppade fåglar, som dammdes av och placerades i buskar och träd längs en snitslad bana. Där fanns också plakat med allehanda kluriga frågor, där deltagarna kunde testa sina kunskaper. Det var en solig försommarsöndag och hela 300 vuxna inräknades plus en hel del barn.

Redan i maj det första verksamhetsåret anordnades den första längre resan, nämligen en tvådagarsutflykt till Oset

och Kvismaren i Närke, fågellokaler, som blivit riksbekanta genom Erik Rosenbergs bok. Sjön Kvismaren var på den tiden ett enda stort vasshav, utan de klarvattenytor, som senare tillskapades och var mycket svåröverskådlig. Utfärder till de här lokalerna har sedan genom åren ofta återkommit på vårprogrammen.

En annan serie utfärder, som tidigt startades var skärgårdsresorna, när vi gick ombord på den gemytliga skepparen Rolf Fågelströms fiskebåt och styrde kurs mot Svartlöga, Rödlöga och ända ut mot de yttersta kobbararna. Det var en helt ny värld, som utbreddes sig för oss inlandsbor. Ute på öarna blommade Adam och Eva i mängd i sänkorna mellan isslipade hållar. Kullar av ejder och svärta dök upp här och var. Skräntärnor skrånade över sina skär och bland strandstenarna gick roskarlar och strandskator och plockade. Någon havsörn visade sig oftast.

Fågelströms fiskebåt var öppen, utan skydd och var det en solig dag återvändande sällskapet med klädsam solbränna. Men en gång hade vi otur. Hela dagen var det hällregn och kraftig sjögång. Några ungdomar sökte skydd genom att tränga sig ned i maskinrummet. Där var det visserligen lugnt och varmt, men de kastades omkring som vantar och klättrade snart upp igen, försedda med blåmärken och blodviten. Samt anfäktades svårt av sjösjuka. När vi anlände till fastlandet

sken åter solen och det utspelades striptease-scener i buskarna, då alla genomsura kläder skulle torkas.

Ungdomar, ja. Vi hade glädjande nog åtskilliga skolorungdomar med på de här utfärderna. Vi chartrade bussar, eftersom privatbilismen ännu inte var så utbredd. Det här kostade mycket pengar och ordföranden brukade med tanke på ungdomarna utverka kraftiga subventioner, trots vilda protester från kassören, som hänvisade till föreningens knappa resurser. Åtminstone vid ett tillfälle resulterade det hela i revisionsanmärkning.

Det är märkligt att tänka tillbaka på fågelfaunans förändring, när man i gamla protokoll läser att vi anordnade en utfärd till Hovran i södra Dalarna med förhoppning att där få höra rosenfinken, en art som ju numera är relativt vanlig litet varstans.

En annan dåtida raritet hade vi hemma på nära håll, nämligen gräshoppsångaren. Det första exemplet hördes redan 1954 i videbuskarna vid den s.k. Tippen och väckte stor undran hos sena nattvandrare, som inte kunde fatta att detta underliga surrande kom från en fågel. Antalet ökade med åren och som mest kunde man i trakten däromkring höra sex sjungande hanar.

När jag nämner Tippen kan jag inte undgå att närmare beskriva denna förnämliga fågelokal, som hade sin glansperiod just på 1950-talet.

På nordöstra sidan av Östersjön låg

sedan gammalt våtängar, som brukades som slåttermark. Så småningom började Surahammars Bruk att där tippa ut slagg och tegelskrot från stålugnarna. Snart följde också avfall från butiker och inrättningar samt trädgårdsavfall från villaområdena. Det senare gjorde att där utvecklades en säregen flora, som verkligen kunde sätta myror i huvudet på varje botanist, som gick omkring där med Krok & Almqvist i handen. Snart började också övriga delar av den forna ängen att täckas av ogenomträngliga videsnår.

I början av 50-talet skrapades matjorden bort från ett stort område, som tidvis täcktes av vatten med någon centimeters djup. Här blev då en idealisk rastplats för vadare av olika slag och en hel del rariteter kunde noteras. Det var speciellt Birger Andersson, som tillbringade en stor del av sin lediga tid vid Tippen och höll vadarstrecken under observation.

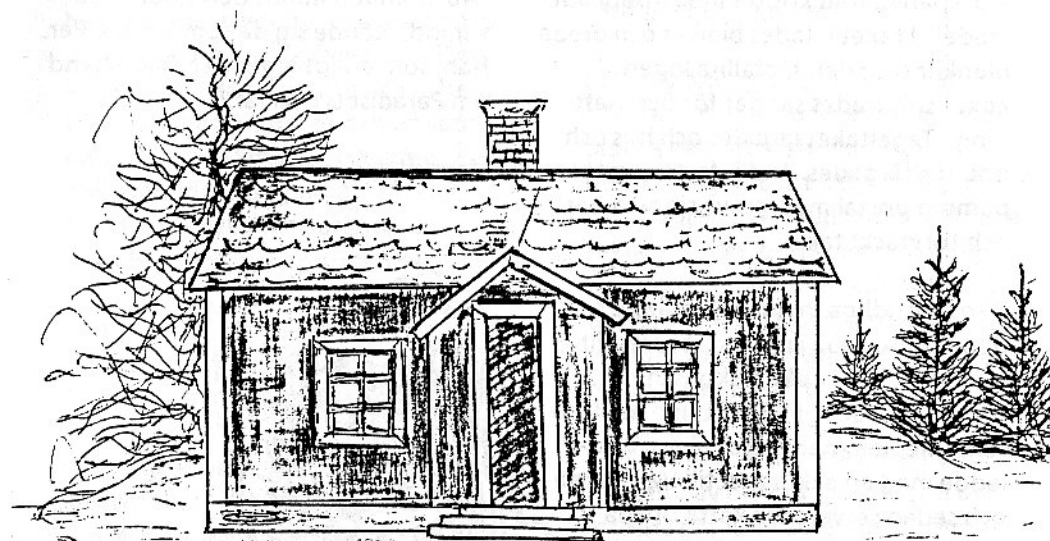
Viken utanför var fylld av täta vassruggar, varifrån hördes sällsamma läten från vattenrallar, småfläckiga sumphöns och rörhönor. Där fanns också vanligen en stor koloni skrattnåsar, som i sin tur drog till sig häckande andfåglar av olika arter. Den osedvanligt frodiga vassvegetationen hade sin förklaring. Där utmynade nämligen samhällets enda avloppsledning, där innehållet från alla toaletter orenat rann ut i sjön. Den fruktansvärda stanken kunde inte hålla fågeliskådare av olika åldrar borta, ty det fanns ju mycket intressant att beskåda. En hel del skolorungdom fanns bland besökarna och mammorna klagade högljudt över den odör de spred omkring sig vid hemkomsten.

En gosse - han är fil.doktor numera - halkade ned till midjan i ävjan och måste spolas ren utomhus.

Soptippen och avloppsdiket lockade till sig råttor av osedvanlig storlek. Det bodde en hermelin i en av slagghögarna och det var en festlig syn att se när han återvände hem efter morgonjakt-en.

Bytet var till kroppsvolymen dubbelt så stort som jägaren, som mödosamt och snubblande kom släpande med hög-buret huvud.

Slagg- och schaktmassor kom så småningom att fylla ut större delen av vassviken och därmed var Tippens glansperiod slut, även om man fortfarande kan hitta en del intressant där.

Lilla Paradiset

Föreningen hade länge sökt efter en fast punkt i tillvaron, en lokal, som man kunde ha alldeles för sig själv. Och som helst skulle vara belägen ute i markerna. En sådan hittade vi på hösten 1956 i den allra sydligaste delen av kommunen, på gränsen mot Bergs socken. Det var torpet lilla Paradiset, som sedan länge stått obebott. Ägaren, Surahammars Bruk, var villig att låta föreningen

hyra torpet mot en symbolisk summa av 25:- kronor per år. Vi huserade sedan där i nära 20 år tills hyreskontraktet sades upp på grund av ägobyte.

Lilla Paradiset såg ut som de flesta torp. En stuga med två rum, rödfärgad med vita knutar.

Ladugård och loge, utedass, knut-
t imrad bod och jordkällare, rester av
en humlegård, igenvuxet potatisland.

Reparationsbehovet var stort, men vi
hade duktiga yrkesmän av olika slag
inom våra led. Under ett halvår
tillbringade vi så gott som all vår lediga
tid där ute. I kammaren murades en
öppen spis. Väggarna kläddes med
stockpanel, som köptes med insamlade
medel. I taket inlades bjälkar och breda
plankor från den förfallna logen. I
köket snickrades sängar för övernatt-
ning. Tegeltaket lagades och hus och
bod rödfärgades. Vid infarten restes en
pampig portal med grova sidostolpar
och torvtäckt tak.

Den högtidliga invigningen ägde rum
den 16 juni 1957 i närvaro av särskilt
inbjudna, bl a brukets skogschef,
jägmästare Bengt Silverstolpe med fru
samt medlemmarnas familjer. Vi in-
ledde med en exkursion till Vålsjöarna
och sedan serverades kaffe ute på
tunet.

*Sankte Per med
Paradisets nycklar*

Det var en solig försommardag,
syrenerna blommade och göken gol.

Paradiset var sedan medelpunkten
under de följande årens utflykter. Det
var tjäderspel och ugglekvällar och
orrlek ute på den närbelägna Finnmos-
sen, som då var jungfrulig och utan
senare tiders energiskogsplantering.

Ordföranden minns den tiden med
vemod. Kände sig då som Sankte Per.
Han, som enligt legenden hade hand
om Paradisets nycklar!

Harald Wedérus

Utställningen:

"Natur i Surahammar"

Vår utställning i Stenhuset i april blev
välbesökt och (av kommentarerna att
döma) mycket uppskattad. Med 150
fotografier från föreningens skickliga
naturfotografer, några akvareller,
samt ett informativt textmaterial
presenterades naturen i Surahammar.
Olika sektioner visade naturvärdena i
skogen, våtmarkerna, äng och hage,
hålträdens betydelse, livet på en asp,
ugglorna och rovfåglarna, storfågels-
lek, däggdjuren, lavarna och luften,
tillfälliga gäster, tickor och en spän-
nande skogshörna. Försäljning, handla
miljövänligt-tips, gammal och ny
litteratur, carex-herbarium och
maskkompost var andra inslag.

I en glasmonter visades allehanda
samlarfynd från naturen i form av
kranium, fjädrar, getingbon, fågelbon
mm. Här var det roligt att folk kom
med egna fynd. Anna-Lisa Eriksson i
Kvarnfallet kom med småvessla i
vinterdräkt. Flera intressanta fynd
bidrog Artur Hjerpe med och Eliassons
från Ursjötorp berikade utställningen
med en praktfull lackticka från Vålbo-
trakten och en lampfot av björkrot som
samlade många avundsjuka blickar.
Ulla Burmeisters gamla klenod, en
porteur, vilken man samlade växter i
ute i fält för senare pressning, var
intressant och Raija-Lisa Göthbergs
fantastiskt vackra bukett med olika
gräsarter beundrades av många. Ett
särskilt omnämnande måste ges till
Britta Jacobssons naturtroget tova-
de pärluggla och skogsmus som visade på

ett skickligt och känslofullt hantverk.

På en särskild skärm presenterades för-
eningen och dess verksamhet och bud-
skap. På en kommunkarta fick besö-
karen utflyktstips till några av
kommunens intressantaste "smultron-
ställen". Vi presenterade också hoten
mot vår natur och pekade på möjlig-
heter och alternativ för att bevara,
skydda och utveckla natur- och kultur-
värdena i kommunen.

På avslutsningsdagen den 28 april
kändes det en smula vemodigt att
plocka ner allt material. Många
besökare tyckte att utställningen skulle
suttit uppe under juli månad. Bättre
reklam och PR under turistsäsongen
hade inte kommunen kunnat få. Det
om något var ett betyg på evene-
manget som värmde efter allt jobb som
nedlagts av styrelsen.

Till sist måste framhållas att utställ-
ningen gav oss många trevliga och
intressanta kontakter med besökare
från hela länet, och nya medlemmar
har upptäckt föreningen. Totalt var
utställningen öppen 32 timmar och
sågs av nära 2000 besökare. Under
vardagarna besöktes den av skolklasser
- från förskolor till Skogslundsskolans
högstadium och Västsuras naturbruks-
gymnasium. Ännu en gång vill vi ge
ett stort TACK till alla föreningsmed-
lemmar och till Stenhusets personal
och alla övriga som på ett eller annat
sätt bidrog till att göra vår utställning
till den succé den blev!

Styrelsen